

УДК: 632.954

ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З РОСЛИНАМИ РОДУ HERACLEUM L.

Левченко В. Б., к. с.-г. н., доцент,

Шульга І. В., к. с.-г. н., доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка,

Малинський фаховий коледж,

м. Чернігів, Україна

м. Малин, Україна

Проаналізовано та систематизовано основні способи та засоби боротьби з поширенням в природних, напівприродних та штучних екосистемах, перш за все – в урбоекосистемах рослин роду Борщівник (Сосновського та Мантегацці).

Рослини роду Борщівник – це цінні кормові, харчові, ефіроолійні, цілющі та медоносні рослини (від 120-150 до 300 кг меду з 1 га). Нині відомо близько 70 видів борщівників, поширених у північній помірній зоні, переважно в горах Євразії, Азії, Америки, на півдні – Гімалаях, в Індії й Африці. Найбільш поширеними видами є Борщівник Сосновського та Мантегацці, а також Борщівник європейський та сибірський [1-2]. Культивування Борщівника Сосновського в країнах Східної Європи розпочиналось переважно в ботанічних садах та на дослідних наукових станціях в другій половині двадцятого сторіччя при проведенні досліджень щодо можливостей їх використання як кормової (силосної) культури, в подальшому - на сільськогосподарських угіддях, проте в останні десятиріччя борщівники, головним чином – Борщівник Сосновського поширився за межі дослідних ділянок та аграрних підприємств, поступово заселяючи різноманітні території – закинуті поля та ділянки, на яких певний час не велось агровиробництво (характерно для країн колишнього СРСР після 1991 року), землі транспорту та водного фонду (обабіч автошляхів та по берегах

водних об'єктів), а з часом - території населених пунктів, становлячи реальну загрозу для їх мешканців [3-6].

Проблема поширення Борщівників набула в окремих країнах Східної, Північної та Центральної Європи такого масштабу, що в країнах з метою її вирішення почали розробляти та запроваджувати не лише окремі заходи, а і цілі національні плани, програми та стратегії, на реалізацію яких виділяється значний час (наприклад, у Фінляндії – 20 років) та кошти [1-2].

Метою досліджень був аналіз результатів розробки, запровадження, вдосконалення та ефективності заходів боротьби з рослинами роду Борщівник.

Програма (план) боротьби з рослинами роду *Heracleum* L. для певної території або населеного пункту повинна включати:

- превентивні заходи;
- заходи з обмеження розповсюдження й боротьби;
- заходи контролю;
- інформаційно-просвітницьку роботу .

Превентивні заходи. У першу чергу необхідно створити карту поширення гігантських борщівників, особливу увагу приділяючи територіям, які примикають до тих, що вже заселені ними. Використовуючи зібрану інформацію про місця можливого розселення борщівників і знаючи способи поширення їх насіння визначають найбільш ймовірні майбутні зони заселення. В подальшому для кожної окремої території складається план заходів щодо боротьби з борщівниками, який включає в себе:

- регулярне (з визначеною періодичністю) проведення обстеження земельних ділянок з метою виявлення всіх місць локалізації заростей борщівників й визначення площ територій, які вони займають;
- підготовку переліку місць зростання борщівника та переліку заходів по кожному місцезнаходженню з урахуванням площі, характеру зростання й специфіки ландшафту;
- розрахунок загальної суми витрат на проведення заходів окремо по територіям загального користування й по кожному землекористувачу;

- підготовка та подання пропозицій щодо обсягів фінансування заходів по знищенню борщівника;
- регулярне знищення заростей й окремих рослин борщівників різними методами;
- проведення роз'яснювальної роботи з населенням через засоби масової інформації про необхідність своєчасного скошування або застосування інших методів знищення борщівників;
- контроль за проведенням й результатами виконання заходів плану;
- підготовка звіту в територіальні органи екології та природних ресурсів про ситуацію з борщівниками в окремих районах або територіях.

Заходи з обмеження розповсюдження й боротьби з борщівниками можуть бути:

- організаційні;
- агротехнічні;
- біологічні;
- хімічні.

Вибір методу залежить від розміру території, щільності зростання борщівників, фази їх розвитку, цільового призначення ділянки та існуючих обмежень щодо її використання.

Найефективнішими заходами боротьби з рослинами роду *Heracleum* L. є:

- 1) *Обрізка квіток у період бутонізації і початку цвітіння.*
- 2) *Ручний індивідуальний спосіб (викопування) з використанням заступу.*
- 3) *Агротехнічні заходи - прополка й оранка.*
- 4) *Скошування.*
- 5) *Застосування затіняючих укритих матеріалів: геополотна або геотекстильних матеріалів та їх подібним.*
- 6) *Стравлювання шляхом випасу худоби.*
- 7) *Спалювання.*
- 8) *Використання ремедіаторів.*
- 9) *Розведення природних шкідників борщівників.*

10) Обробіток гербіцидами.

Хімічні методи боротьби, тобто використання гербіцидів, в умовах населених пунктів не є прийнятними, оскільки в них нараховується значна кількість водних об'єктів, територій природно-заповідного фонду, дитячих, оздоровчих, медичних закладів, парків культури та відпочинку тощо;

2) на використання окремих агротехнічних заходів існує ряд обмежень, а саме:

а) застосування затіняючих укритих матеріалів може бути рекомендовано лише на територіях та ділянках, які цілодобово знаходяться під охороною та мають відносно невелику площу;

б) оранка може застосовуватись на відносно великих рівних за рельєфом ділянках місцевості;

в) викопування коренів рослин, навпаки, може бути рекомендовано на невеликих за площею ділянках, а також там, де щільність борщівників невисока (наприклад – клумби в населених пунктах, придомові території);

г) обрізка квіток у період бутонізації та на початку цвітіння може бути рекомендована на невеликих за площею масивах борщівника, а також при наявності поодиноких рослин.

Біологічні методи боротьби є достатньо складними технологічно та потребують високої та спеціальної кваліфікації виконавців (крім випасання худоби). Випасання худоби також є достатньо обмеженим методом в умовах населеного пункту, а також відносно пори року.

Організаційні заходи практично не мають обмежень у своєму застосуванні. Лімітуючим фактором при цьому можуть виступати недостатнє або відсутність фінансування та незацікавленість представників місцевих органів влади.

Список використаної літератури:

1. Швагло І.І., Шульга І.В. Моніторинг поширення борщівника Сосновського на території ботанічного саду ЖНАЕУ м. Житомира // Збірник

матеріалів УІІ науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Наука. Молодь. Екологія -2011» 18-19 травня 2011 року. Житомир. 2011. С. 151-156.

2. Ламан Н.А., Прохоров В.М., Масловський О.М. Гигантські борщівники – небезпечні інвазійні види для природних комплексів та населення Білорусі /Інститут експериментальної ботаніки ім. В.Ф. Купревича НАН Білорусі. Мінськ. 2009. –40 с.

3. Скупченко Л. А. Насінництво борщівника на Півночі. Ленінград. 1989. – 120 с.

4. Медведєв П. Ф. Короткі вказівки по вирощуванню борщівника Сосновского. Гатчина. 1957. 256 с.

5. Бурлака В.А., Головка Є.А., Євтушок І.М. та ін. Еколого-біологічні особливості та господарська цінність малопоширених рослинних ресурсів. Житомир. 2005. – 102 с.

6. Фоменко Л. Д. Биологические особенности и приемы возделывания Борщевика Сосновского в условиях Волынской области / Четвертый симпозиум по новым силосным растениям: тезисы научных сообщений (1967). – Київ. 1967. С. 64-66.